

Naam	Henriette van Nassau-Zuylestein
Roepnaam	Henriette
Geboren	1688, Den Haag (doop 22 december 1688, samen met zus Elizabeth)
Overleden	24 juli 1759, Utrecht

Gezin van herkomst

Vader: Willem van Nassau, graaf van Nassau-Zuylestein (graaf van Rochefort) (kleinzoon uit buitenechtelijke relatie van Prins Frederik Hendrik)

Moeder: Jane Wroth (vroegere hofdame van Mary Stuart I, dochter van Karel I van Engeland)

Henriette en haar tweelingzus Elizabeth zijn 6^e en 7^e van 8 kinderen.

Oudere zus Maria trouwt met de jongere broer van Frederik Christiaan, Godard Adriaan van Reede.

Groeide op in het naburige Zuylestein en in Den Haag.

Huwelijk / partner

Getrouwd met Frederik Christiaan van Reede, 2^e graaf van Athlone (1668-1719) die 20 jaar ouder was dan zij. Hij diende bij de cavalerie en werd gouverneur van Sluis, het huwelijk duurde slechts vier jaar, toen Frederik Christiaan in Sluis overleed.

Ze kregen samen drie kinderen.

Woonplaats Amerongen (1721-1742)
Utrecht
Den Haag

Eigen gezin

Henriette heeft drie kinderen:

Godard Adriaan (1716-1736) 3^e graaf van Athlone, sterft in Duitsland aan de pokken. Was zwak en leed aan astma.

Frederik Willem (1717-1747) 4e graaf van Athlone, trouwt in 1742 met Louise Isabelle Hermeline van Wassenaar Duivenvoorde en krijgt drie kinderen

Ursula Christina Reynira (Chrisje) (1719-1747, trouwt in 1739 met Jan Van Tuyll van Serooskerken en krijgt vijf kinderen. Eén van de vijf is Annebetje).

Opvoeding kinderen

Henriette voedde haar kinderen zelf op met hulp van een gouvernante, maar de kinderen bezochten ook diverse scholen.

Henriette wilde haar kinderen een goede opvoeding geven, passend bij hun stand. De eer van de familie moest - in adellijke kringen heel belangrijk - hoog worden gehouden. ¹⁾

Huishouden / beheer

Vrouw Doorslag was het hoofd van de huishouding en komt veel terug in de correspondentie van moeder en kinderen. Ze had veel zeggenschap getuige haar brieven en huishouddocumenten. Bij afwezigheid van Henriette neemt zij de honneurs waar.

Het huishouden werd in de loop van de 18^e eeuw steeds luxueuzer en meer Frans georiënteerd. Dit kost veel geld. Dit bracht Henriette wel in grote financiële problemen. Ze ontving geld uit haar bruidsschat (100.000 gld), rentegeld, opbrengst van land, verkoop van onroerend goed, de verhuur

van twee Haagse huizen en pachtgeld.

Op haar 31^e werd ze weduwe en bleef ze achter met het kasteel en enorm veel bezittingen. Haar belangrijkste taak was, en dat gold voor alle adellijke families in die tijd, ervoor te zorgen dat de familie-eer hoog werd gehouden. Toen de kinderen groter werden, werd ze gesteund door haar zwager Reinhard van Reede, heer van Middachten, die als militair gezant in 1727 aan het hof van de koning van Pruisen verbleef.

Belangrijk voor Kasteel Amerongen

Henriette heeft als eerste het huis een luxueus aanzien gegeven. De bouwvrouw, Margaretha (met wier lievelingskleinzoon Fritsje Henriette trouwde) was zuinigen richtte het huis 'voornaam maar sober' in. Schoonmoeder Philippotta verbleef niet lang op Amerongen. Met Henriette komen zilver, linnen, damast, tapijten, meubels en boeken het huys in. Een inventaris uit 1721 laat zien dat het huys toentertijd niet gezellig was: leeg en onbewoond. Henriette zorgde voor grandeur en een rijke uitstaling door de verfraaiing van interieur en tuin (in Franse stijl), de uitbreiding van de bibliotheek met vooral Franse boeken en het houden van ontvangsten.

Oorlog en oproer

Henriette leeft in een relatief rustige tijd.

Bijzondere relaties (correspondentie en schrijfwerk)

Henriette was verwant met de Friese tak van de Oranjes. Haar hartsvriendin was Marie Louise van Hessen-Kassel (Marijke Meu), moeder van de latere stadhouder Willem IV en regentesse van Friesland en Groningen. Tussen de vrouwen werd uitgebreid en op warme toon gecorrespondeerd over de opvoeding maar ook over alledaagse dingen. (zie ook artikel Het bezoek van Marijke Meu)

Daarnaast weten we heel veel van haar door de talrijke documenten, rekeningen en brieven aan het verzorgend personeel en haar kinderen en hun docenten. Die geven interessant inzicht in het onderwijs in de adellijke kringen.

Kenmerkend voor deze vrouw

Henriette spreek ons aan vanwege de veelvuldige rouw in haar leven: ze overleefde haar man, haar drie kinderen en haar schoondochter.

Typisch / atypisch voor tijd waarin ze leefde

Henriette past prototypisch in het plaatje van een vrouw van haar stand in de eerste helft van de 18^e eeuw. Het doortastende beheer van haar bezit, haar zorg voor aanzien in huys en contacten, het belang dat ze stelt in de eer van haar familie (o.a. door een morele, religieuze en lichamelijke opvoeding van haar kinderen) en de hartelijke omgang met vrouw Doorslag: het hoort er allemaal bij.

Collectiestukken

Portret van de drie kinderen van Henriette ²⁾

Plafondstuk Aurora ³⁾

Kabinetten van marquetterie ⁴⁾

Portret van F.C. van Reede met Henriette (bruikleen van kasteel Heesch)

Portret Vrouw Doorslag

Reader

- Het bezoek van Marijke Meu
- Artikel over Reinhard van Reede en de 4^e graaf van Athlone

Verhalen

¹⁾ Onderwijs kinderen

Basisonderwijs

(Begon in de 18^e eeuw als jong, op de matressenschool, voor de basisschool. Beetje lezen, maar de matres kon dat zelf niet eens altijd. Soort kinderopvang voor werkende ouders)

H. voedde de eerste jaren haar kinderen zelf op met behulp van gouvernante. Basisonderwijs begon bij 6 jaar. Beide zoons – maar 1 jaar leeftijdsverschil - zaten altijd samen op school. Eerst bij Meester Bak op Amerongse dorpsschool, om sociale en praktische redenen. Kregen les in lezen, schrijven, zingen. Mw. Bak onderrichtte Chrisje (lezen en schrijven). (Als de meester onderricht was, kon ook godsdienst, rekenen en geschiedenis en zangles worden gevolgd).

Aan de heer van Amerongen was het recht de dorpsonderwijzer te benoemen.

Vervolgonderwijs

Op 9- en 10 jarige leeftijd voor 2 jaar naar Utrecht, naar de Franse school van meneer en mw. Bazi. Veel correspondentie over gezondheid en studievoortgang. Vanwege achterstand moeite met Frans. Sociale contacten, avondjes in Utrecht.

Dan naar Den Haag, dhr. en mw. Miron, weer Franse school. Op 13- en 14-jarige leeftijd schreven ze alle brieven in het Frans. Les ook in Latijn, ter voorbereiding van universitaire studie, daarnaast rekenen, godsdienst, tekenen, schermen, toneelspel. En men leerde als heer van stand etiquette en dansen. Introductie in kringen van elite. Studie duurde 4 jaar, tot 1732. Toen ze 15 en 15 jaar waren, keerden ze terug naar Amerongen voor 2 jaar.

Chrisje kreeg – als veel meisjes in de 18^e eeuw – na de basisschool les in sociale vaardigheden, tekenen, naaien, borduren. Dit ging via een gouvernante of ze gingen naar een Franstalige kostschool, die Chrisje zowel in Arnhem als in Den Haag (10 jaar oud) bezocht. Les in etiquette, handwerken en dansen. Zij leerde ook Engels. Op 15-jarige leeftijd keerde ze terug naar Amerongen, tot ze trouwde toen ze 20 was.

Grand tour en studie te Marburg

Nu komt hun voogd oom Reinhard vaker in beeld (zie artikel over Reinhard van Reede). Hij kiest als gouverneur de heer Iber.

1734 aankomst in Marburg, de jongens waren 17 en 18 jaar oud. De voogden hadden alles financieel geregeld, zakgeld bepaald, behuizing geregeld, voorgangsrapportages geëist, bepaald dat de jongens met goed gezelschap zouden omgaan; alles hierover is vastgelegd. Lesroosters zijn bekend. Dansles, schermles, paardrijden, geschiedenis, tekenen, wiskunde. Goede omgangsvormen en kennis van boekhouden. Kostte veel geld. Ook valet Herman uit Amerongen was meegekomen. Reinhard betaalde mee en schoot veel voor aan Henriëtte, steeds in geldnood, die haar 2 Haagse huizen aan Reinhard verkocht. Reinhard vond dat adeldom ook de plicht met zich meebracht hard te studeren om het aanzien van de familie hoog te houden en omdat studie de beste kansen op fortuin gaf.

De jongste, Frederik Willem was zachtaardig en hoffelijk en daardoor geliefd, maar kon i.t.t. Godard Adriaan niet zo goed leren. Godard Adriaan was regelmatig ziek, astma, zwakke gezondheid. Hij stierf 1736 aan de pokken in Marburg, 21 jaar oud. Frederik Willem verbleef daarna nog met Reinhard in

Kassel en Berlijn en ze maakten een rondreis door Duitsland. Reinhard had de opvoedkundige teugels helemaal overgenomen. Een militaire loopbaan, zoals eerst gepland, werd opgegeven voor een in de politiek, omdat hij hierin zijn belangen als edelman beter kon behartigen en in de hoop fortuin te kunnen maken om het nageslacht een zorgeloze toekomst te bezorgen. Helaas overleed ook hij reeds op 30-jarige leeftijd, met nalaten van vrouw en 3 kinderen.

²⁾ Portret van de 3 kinderen van Henriëtte.

Dit schilderij van Frederik Christiaan, Frederik Willem en Ursula Christina Reynira is weelderig en sprekend van kleur en afbeelding. Op de achtergrond zien we een dorp en bomen, er zijn bloemen afgebeeld, en een hond. Ursula zit, terwijl haar beide broers staan. Godard Adriaan, de oudste, die in zijn rechterhand een anjer heeft en in zijn linkerhand een bloemenguirlande, staat rechtop in het midden; hij is als het ware het centrale punt van het schilderij. De blik van de toeschouwer wordt geleid naar het jachtgeweer van Frederik Christiaan, die 1 jaar jonger was. De neus van de hond leidt naar de bloemen op de grond. De mooie Ursula Christina verblindt de toeschouwer met haar mooi gekleurde jurk onmiddellijk; zij zou, als dochter van het gezin, op de laatste plaats moeten komen maar vormt duidelijk de pracht van het schilderij, een oogverblindende schoonheid. Haar jurk heeft een strak ingebonden, smal en elegant bovenlijfje en haar losse haren met bloemen erin zijn zeer vrouwelijk.

Mannelijkheid werd in de achttiende eeuw vaak ook tot uitdrukking gebracht met voor ons

vrouwelijk lijkende elementen: Godard Adriaan draagt in beide handen bloemen, en beide zoons dragen een pruik zoals elke man die in deze periode had. Sommige mannen gebruikten zelfs poeder en rouge. Ze dragen ook lange gewaden, wat in de 18e eeuw als mannelijk werd ervaren. De representatie van beide zoons is verschillend. Godard, de oudste en van jongs af aan zwak van gezondheid, draagt bloemen, Frederik een jachtgeweer. Als het portret postuum geschilderd is, zouden de anjers kunnen verwijzen naar het overlijden van de drie kinderen. Ook de hond richt zijn blik op bloemen die op de aarde liggen. De hond lijkt een jachthond te zijn. Frederik Willem heeft een jachtgeweer in zijn rechterhand; de linkerhand ligt op de kop van de hond. Daaruit kun je veronderstellen dat het een trouwe hond was en ook vertrouwd was met de kinderen als speelkameraadje. Adellijke kinderen hadden weinig kans om met leeftijdsgenootjes om te gaan van lagere afkomst. Men was bang dat zij ziek zouden worden en dat zou een bedreiging kunnen zijn voor de voortgang van de familielijn.

³⁾ **Plafondstuk Aurora**, gesigneerd en gedateerd M.L.A.Clifford 1726. Hij was lid van het St Lucasgilde en werkte als schilder in Venlo. Van hem zijn een aantal portretten bekend o.a. op Kasteel Middachten en kasteel Heeze. Het plafondstuk wekt de illusie dat het een doorkijk heeft naar een wolkenpartij.

Aurora, de Romeinse godin van de dageraad was een geliefd thema. Ze is de zuster van zonnegod Sol en maangodin Luna. Ze stond bekend om haar vele romantische relaties. In de Griekse mythologie is Eos de personificatie van de dageraad. Ze opent de poorten naar de hemel waar de zon uit kwam rijden in zijn wagen.

Er werd gedacht dat Margaretha Turnor de opdracht had gegeven voor dit schilderwerk (soortgelijk op paleis Soestdijk voor F100.-) en dat het was uitgevoerd door Willem van Nijmegen omdat hij de plafondschildering in de hal op de bel-etage had gemaakt. Tijdens de restauratie bleek dit niet te kloppen. Henriette heeft de opdracht gegeven voor het plafondstuk Aurora in de grote salon. Het plafondstuk is gerestaureerd door Restauratie Atelier Limburg in het Bonnefantenmuseum te Maastricht waardoor de bezoekers de restauratie konden volgen.

De conditie van het schilderij op doek was erg slecht. De verflaag was door veroudering en waterschade gebarsten en de verf hechtte slecht aan het doek. Het verhaal gaat dat iemand een gat in het doek heeft geprikt om het lekwater van een gesprongen waterleiding in een bovenappartement van de strenge winter in 1986, op te vangen in een emmer. O.a. is de vernislaag verwijderd en er is een steundoek aan de achterzijde aangebracht. De gaten in de verflaag zijn weer gevuld en de oude overschilderingen geretoucheerd.

⁴⁾ **Kabinetten van marquetterie**, J. van Mekerén 1700-1733, eikenhout met fineer van vele soorten hout. Waarschijnlijk door Henriette aangeschaft, staat in inventaris van 1721. We weten dat H. erg van linnen hield. De kabinet werd gebruikt om linnen in op te bergen, als tafellinnenkast toonde H. haar welvaart.

Jan van Mekerén was toentertijd een top-ambachtsman. Hij is in Tiel geboren en werkte in Amsterdam. In 1682 woont hij in Londen om zich verder te bekwamen als gezelschap in een meubelmakers werkplaats. J. v. M. is als kabinetwerker “de blomwerker” van A’dm.

Amsterdam is een vooraanstaand centrum van de meubelkunst en naturalistische voorstellingen zijn geliefd. Deze mode komt waarschijnlijk over van het Franse hof van Lodewijk XIV.

De versiering, de vazen met bloemen zijn geïntegreerde onderdelen van het meubel. Alle aandacht trekt naar de grote bloemenvazen, die op een hoek van een tafel zijn geplaatst (naar Franse voorbeelden), als realistische schilderijen van hout. De bloemmotieven zijn als losse bloemen met schaduwwerking samengesteld en als boeket samen gevoegd. Het is een gelijkenis met de 17-de eeuwse schilderkunst van bloemstillevens die geliefd waren. Op Kasteel Amerongen staat een complete set: kabinet met twee queridons en een spiegel. De andere kabinet is later van Kasteel Zuylenstein op K.A. terecht gekomen.